

a) El llenguatge administratiu i jurídic

LA INCIDÈNCIA DE LA TÈCNICA LEGISLATIVA EN EL LLENGUATGE JURÍDIC

Ángeles GALIANA SAURA
Universitat Rovira i Virgili

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

I. INTRODUCCIÓ

Els estudis de tècnica legislativa, com a branca especialitzada d'un saber més ampli i general, la ciència de la legislació,¹ són una conseqüència directa de la crisi de l'Estat del benestar en una de les seves facetes: la crisi de la legislació. Aquesta crisi provoca una decadència de la llei com a instrument jurídic, decadència que ja es va començar a manifestar amb intensitat a partir de la segona meitat del segle XIX quan es criticava la manca de racionalitat de la llei i del codi com a instrument exhaustiu, complet i amb vocació d'eternitat, ja que el codi i les lleis envelleixen, no són complets, tenen llacunes i contradiccions; en aquest sentit es va considerar que a la pressuposada racionalitat de la llei no li quedava més refugi que la interpretació del dret.²

Aquesta decadència s'accentua encara més a partir de l'adveniment de l'Estat del benestar, en el sentit que l'Estat passa d'espectador a protagonista.

1. Disciplina jurídica que té per objecte l'estudi de la legislació en el seu aspecte avulsiu, institucional i procedimental, és a dir, el procés general de producció de lleis i normes jurídiques. Així la caracteritza PAGANO a «*Ripensare la tecnica legislativa anche in funzione della informatica giuridica*», en el IV Congrés Internacional sobre Informàtica i Reglamentacions Jurídiques, Roma, 1988, citat per LÓPEZ MUÑOZ DE MENDIZÁBAL, B. i DOMÍNGUEZ LUIS, J. A., «*Técnica legislativa y sistemas expertos*», a *Revista de las Cortes Generales*, núm. 27, 1992, pàg. 179.

2. Sobre les causes que donen lloc al fracàs del codi com a instrument racional i al canvi de paradigma des de la racionalitat del legislador a la racionalitat en l'aplicació de la llei, vegeu PRIETO SANCHIS, L., *Ideología e interpretación jurídica*, Tecnos, Madrid, 1987, pàg. 28-29.

nista de la vida econòmica, de manera que la regulació jurídica penetra en diversos aspectes de l'activitat econòmica, cultural, professional, etcètera, i suposa l'extensió de la normativitat a esferes abans exemptes. En poques paraules es pot dir que el punt de partida d'aquest moviment d'idees el constitueix una consciència generalitzada sobre l'existència d'una degradació dels nivells de qualitat de la producció normativa a causa de la massificació i l'acceleració de la tasca legislativa, que dona lloc a problemes d'inconsistències, redundàncies, una redacció defectuosa de la norma que la fa incomprendible o inviable, etcètera... Així, amb la idea que existeix un creixent i perillós augment dels defectes tècnics en les normes jurídiques, n'estudiarem des de les causes fins a les possibles vies de millora. I és per això que resulta important vigilar, entre altres aspectes, el llenguatge legislatiu.

La tècnica legislativa³ tractarà de buscar solucions a aquests defectes de qualitat en la producció normativa i per aquesta raó haurà d'analitzar les fases per les quals transcorre el «missatge»⁴ legislatiu des que es forma i es transmet correctament al seu receptor; entre les quals hi ha la que aquí es posarà en relleu: la seva formulació lingüística, tenint en compte que els problemes que es deriven d'un incorrecte llenguatge normatiu incideixen greument en la seguretat jurídica, faciliten el desconeixement de la llei per la seva incomprendibilitat.

Però abans d'entrar a delimitar el camp d'actuació del llenguatge legislatiu, l'haurèm de diferenciar del llenguatge dels juristes (1), després estudiar les relacions existents entre les normes jurídiques i el llenguatge (2), l'íntima connexió que hi ha entre el llenguatge jurídic i l'ordinari (3) i, d'aquesta manera, establir una classificació dels termes emprats pel llenguatge jurídic (4) i quin ha de ser l'objectiu de la tècnica legislativa en matèria de llenguatge jurídic: la consecució de la claredat lingüística de la norma (5).

3. La tècnica legislativa es planteja com a objectiu l'optimització de la producció de lleis, i sorgeix de la necessitat de donar una resposta pràctica a la crisi de la legislació. Així és com defineix aquesta disciplina M. ATIENZA a la seva *Contribució a una teoria de la legislació*, Civitas, Madrid, 1997, pàg. 23-25.

4. Considerar una instància lingüística com un missatge equival a considerar-la com una instància produïda o emesa, no simplement pensada, com un acte de comunicació lingüística. Cfr. SEARLE, J., *Actos de habla. Ensayo de filosofía del lenguaje*, Cátedra, Madrid, 1990, pàg. 26.

II. LLENGUATGE LEGAL I LLENGUATGE DELS JURISTES

Ja que s'expressen a través del llenguatge, és notori que les operacions relacionades amb el dret tenen un suport lingüístic. Per aquest motiu existeix un interès per analitzar qüestions que tenen per objecte el llenguatge jurídic, tenint present que aquest no és homogeni, i hi podem trobar tipus de documents i de solucions lingüístiques ben diferenciades en la redacció legislativa, en la redacció judicial, etcètera.⁵

Dins del llenguatge del dret, es poden separar, segons una distinció ja clàssica efectuada per primera vegada per B. Wróblewski, dos grans grups de llenguatges: el legal (o normatiu) i el dels juristes. Mentre que el primer és aquell amb el qual s'escriuen les normes, el segon fa referència als llenguatges (el de les decisions d'aplicació del dret, el processal, el juridicodoctrinal, etcètera) a través dels quals els professionals del dret parlen d'ells.⁶

El llenguatge legal i, en general, el llenguatge de les normes es manifesta en el fet que, en tots els camps del dret, la llengua de la pràctica jurídica es recolza en la de les lleis, enteses en el sentit de normes jurídiques.⁷ Així es pot parlar d'un llenguatge jurídic, que tindria com a base el llenguatge legal (entès en sentit ampli, com a llenguatge de les normes jurídiques), i d'un llenguatge sobre el llenguatge legal, que es pot denominar com a metallenguatge, i que inclouria el dels juristes.⁸

El llenguatge que s'utilitza per a la redacció de les normes forma part del llenguatge jurídic, i s'ha de situar en el marc dels llenguatges d'especia-

5. Cfr. DUARTE I MONTSERRAT, C., «Consideracions generals d'estil», a GRETTEL, *La redacció de les lleis*, Generalitat de Catalunya, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 1995, pàg. 12.

6. Sobre aquest aspecte, NÚÑEZ LADÉVEZE afegeix que el llenguatge dels juristes presuposa a la vegada dos nivells o «usos» lingüístics: el del llenguatge «teòric» dels juristes, és a dir, aquell en el qual s'estudia el dret, o es procura construir-lo, criticar-lo, etcètera; però també aquell altre llenguatge entorn del dret que tracta d'aplicar-lo, com el dels jutges i advocats, és a dir, el llenguatge «pràctic» dels juristes. *Vid. Lenguaje jurídico y ciencia social*, Akal editor, Toledo, 1977, pàg. 109.

Així mateix, sobre el llenguatge dels juristes, en concret el dels legisladors i del jutge, es pot veure KALINOWSKI, G., «Sur les langages respectifs du législateur, du juge et de la loi», a *Archives de Philosophie du Droit*, XIX, 1974, especialment pàg. 63-66. I, respecte a la normalització en l'ús de la llengua catalana per part dels juristes en general, i més en concret pels advocats, vegeu TUDELA, J., «La llengua professional dels advocats», a *Revista de Llengua i Dret*, núm. 23, juliol de 1995, pàg. 209-212.

7. Cfr. MARTÍN I CASALS, M., «La fixació de models lingüístics en les directrius de tècnica legislativa», a GRETTEL, *La redacció de les lleis*, cit., pàg. 178.

8. Cfr. ITURRALDE SESMA, V., *Lenguaje legal y sistema jurídico*, Fundación Cultural Enrique Luño Peña, Tecnos, Madrid, 1989, pàg. 30.

litat. Per llenguatges d'especialitat s'entén cadascuna de les varietats que la llengua adopta com a instrument de comunicació formal i funcional entre especialistes d'una matèria determinada.⁹

En les pròximes pàgines m'ocuparé únicament del llenguatge legal, és a dir, de quina és la forma de redactar els textos normatius, tenint en compte que les persones que, com a part de la seva feina habitual, han de redactar sovint documents convé que assoleixin un bon nivell de preparació en aquests aspectes a partir d'una pràctica en la lectura i en la redacció de textos i d'un aprenentatge de les tècniques de disseny i dels recursos d'estil.¹⁰

III. NORMES JURÍDIQUES I LLENGUATGE

Seguint von Wright s'entén que l'activitat característica dels actes normatius és una activitat verbal que consisteix en l'ús d'un cert tipus d'enunciats amb el propòsit de promulgar una norma o prescripció.¹¹ En el cas de la major part de les normes jurídiques s'acudeix al llenguatge amb la finalitat de promulgar-les, però, tal com afirma Nino,¹² d'això no s'infereix que, perquè existeixi una norma, s'hagi hagut de realitzar necessàriament un acte lingüístic. Moltes vegades les normes no es verbalitzen, sinó que es pressuposen implícitament quan es reacciona en determinat sentit davant unes determinades circumstàncies (és el que passa amb les normes consuetudinàries).

En aquest punt seguiré la distinció efectuada per Austin i que desenvolupa Searle, quan diferencia dins dels actes lingüístics entre actes d'emissió, actes illocucionaris i actes proposicionals. D'acord amb aquesta distinció

9. Cfr. DUARTE I MONTSERRAT, C., «Consideracions generals d'estil», *cit.*, pàg. 11; així com «Els llenguatges d'especialitat», a *Revista de Llengua i Dret*, núm. 14, juliol de 1990, pàg. 93-109.

10. Sobre aquestes qüestions, vegeu DUARTE, C., ALSINA, A. i SIBINA, S., *Manual de llenguatge administratiu*, Generalitat de Catalunya, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 1996, 4^a ed.

11. Cfr. VON WRIGHT, *Norma y acción. Una investigación lógica*, Tecnos, Madrid, 1979, pàg. 131.

D'acord amb la idea de von Wright, l'ús del llenguatge en certa forma i context genera, dona existència, a normes prescriptives: pronunciar determinades paraules, sota determinades condicions, suposa realitzar l'acció de prescriure. Però també és important destacar que en el dret existeixen elements que no són prescripcions, com poden ser les definicions. Llavors s'haurà d'acceptar que no tots els actes lingüístics normatius tenen força prescriptiva en el sentit d'ordenar la conducta humana.

12. Cfr. NINO, C. S., *Introducción al análisis del derecho*, Ariel, Barcelona, 1992, pàg. 245.

s'ha de tenir present que els actes d'emissió consisteixen simplement a emetre seqüències de paraules —i per tant no són els que en aquestes pàgines ens interessaran—; en canvi, són els actes illocucionaris (enunciar, preguntar, manar, prometre, etcètera) i els proposicionals (referir i predicar), que consisteixen característicament a emetre paraules dins d'oracions, en determinats contextos, sota determinades condicions i amb determinades intencions, que aquí s'analitzaran en relació amb la promulgació de normes jurídiques. A més, i correlativament a la noció d'actes illocucionaris, hi ha la noció dels actes perlocucionaris, és a dir, les conseqüències o efectes que aquests actes tenen sobre les accions, pensaments, etcètera... dels oients, i que s'estudiaran en relació amb la funció pragmàtica del llenguatge.¹³

Però l'estructura del llenguatge i la manera com s'utilitza es projecten més enllà de les paraules i incideixen en el funcionament i l'operativitat de la norma. Per això, la correcció del llenguatge és també una garantia de seguretat jurídica, i al mateix temps un element d'integració social de la norma, que va dirigida al jurista i també al ciutadà, de manera que el text formulat mitjançant el llenguatge legal s'ha d'adaptar a les característiques dels seus destinataris, perquè s'ha de valorar que un text legal o una disposició no és una obra tancada dins d'ella mateixa, sinó que té una destinació pública i uns usuaris previsibles. Així, doncs, els textos han de ser intel·ligibles per ells mateixos, i s'ha de prestar atenció especialment a la precisió, la claredat i l'accessibilitat lingüístiques.¹⁴ Per això Aarnio destaca que per comprendre correctament les normes s'ha d'entendre en primer lloc el significat de les expressions lingüístiques, perquè solament així és possible entendre el comportament humà, i qualifica aquest enteniment com a «dual»: per entendre l'acció, s'ha d'entendre el llenguatge.¹⁵

Les normes solament poden ser expressades mitjançant algun llenguatge. Una manera de concebre les normes consisteix a caracteritzar-les com a significats d'expressions lingüístiques usades per prescriure, és a dir, per qualificar com a prohibides, obligatòries o permeses determinades conductes o estats de coses que en resulten. És la denominada concepció hilètica de les normes. Per aquest motiu, i seguint aquesta concepció, aquí es distingirà entre la formulació de la norma com una expressió lingüística i la norma com el significat d'aquella expressió. Això implica que solament es pot parlar de normes una vegada s'hagi interpretat d'una manera unívoca

13. Cfr. SEARLE, J., *Actos de habla. Ensayo de filosofía del lenguaje*, cit., pàg. 32-34.

14. Cfr. DUARTE I MONTSERRAT, C., «Consideracions generals d'estil», cit., pàg. 17.

15. Cfr. AARNIO, A., *Derecho, racionalidad y comunicación social. Ensayos sobre filosofía del derecho*, trad. de P. Larrañaga, Fontamara, Mèxic, 1995, pàg. 15.

les formulacions normatives, ja que s'identifiquen les normes amb els significats de les expressions lingüístiques.¹⁶

D'aquesta forma, podem distingir entre normes i proposicions sobre les normes, allò que es denomina com a «proposicions normatives», ja que les paraules compleixen el seu paper de comunicar idees¹⁷ no aïlladament, sinó formant part d'oracions (les oracions són conjunts de paraules ordenades segons determinades lleis gramaticals) i es poden utilitzar amb finalitats molts diverses.¹⁸ Quan l'oració s'utilitza amb la finalitat de descriure alguna cosa el seu significat es designa amb el nom de «proposició».¹⁹

Les normes es poden utilitzar prescriptivament, però les proposicions

16. Cfr. ALCHOURRÓN, C. E. i BULYGIN, E., «Norma jurídica», a diversos autors, *El derecho y la justicia*, ed. d'E. Garzón Valdés i F. J. Laporta, Trotta, Madrid, 1996, pàg. 134-135.

17. Austin reconeix que les paraules són eines, que hem d'estar preparats contra les trampes que ens posa el llenguatge i que el conjunt de les expressions que utilitzem incorpora totes les distincions que els homes han cregut que podia ser útil fer. Afegeix a més que no s'han de confondre les paraules amb les coses, i que en primer lloc s'ha de conèixer què signifiquen les paraules i què volem dir amb elles. Cfr. AUSTIN, J. L., *Cosas que hacer con palabras*, Paidós, Buenos Aires, 1971.

18. S'ha de tenir present que el llenguatge s'utilitza freqüentment per transmetre informació; però aquesta no és la seva única funció, també pot servir per ordenar, aconsellar, demanar, permetre, etcètera. Una classificació dels usos del llenguatge és la que indica Nino, el qual diferencia entre: un ús informatiu, que es dona quan el llenguatge s'utilitza per descriure determinats estats de coses; un ús expressiu, que consisteix a utilitzar el llenguatge per tal d'expressar emocions o provocar-les en l'interlocutor; un ús interrogatiu, on l'oració té com a funció requerir informació de l'interlocutor; un ús operatiu, que es caracteritza pel fet que pronunciar aquestes paraules en unes condicions implica realitzar l'acció a què es refereixen aquestes paraules; i un ús prescriptiu o directiu, que es dona quan mitjançant el llenguatge el que parla es proposa dirigir el comportament d'algú altre, o sigui induir-lo que adopti un determinat curs d'acció. Obviament, no perjudica la seva funció de directiu el fet d'assolir o no el seu propòsit. Encara que la directriu resulti ineficaç, continuarà sent una directriu sempre que l'emissor hagi tingut intenció real d'influir en la conducta del destinatari.

El fet que una expressió lingüística sigui o no una directriu és, en bona part, independent del fet que l'oració, des del punt de vista gramatical, estigui en el mode imperatiu. L'ús del verb de l'oració en mode imperatiu és un bon recurs per expressar la intenció de dirigir el comportament del destinatari, però de cap manera és una condició necessària ni suficient perquè una oració expressi una directriu; com tampoc no és necessari utilitzar expressions deontiques com «obligatori» o «prohibit»; o modals, com «necessari», «possible», «impossible», per expressar una directriu. Vid. NINO, C. S., *Introducción al análisis del derecho*, cit., pàg. 63-65.

19. Una proposició ha de distingir-se clarament d'una assertió o enunciat d'ella. Enunciar i asseverar són actes, però les proposicions no són actes. Una proposició és allò que és asseverat en l'acte d'asseverar, allò que és enunciat en l'acte d'enunciar. Cfr. SEARLE, J., *Actos de habla. Ensayo de filosofía del lenguaje*, cit., pàg. 38.

són usades descriptivament. Encara que tant una com l'altra poden ser expressades mitjançant les mateixes paraules, les seves propietats són diferenciables; perquè les normes no són veritables ni falses, però poden ser vàlides o invàlides, obligatòries o no, etcètera; en canvi, les proposicions normatives són veritables o falses, i no té sentit dir que són vàlides o obligatòries.²⁰

S'ha de partir de la base que la qualitat d'una norma es manifesta no solament en la seva claredat semàntica i sintàctica (ús adequat del llenguatge), sinó també en la seva claredat normativa (clara expressió de la seva condició de norma, del seu contingut i de la seva vigència).²¹

En les properes pàgines s'analitzaran breument els problemes sintàctics, semàntics i pragmàtics dels textos legislatius.²² Per això, en primer lloc s'estudiarà l'estructura gramatical de les normes; posteriorment es passarà a veure el significat de les paraules que conformen l'oració que circumscriu la norma (perquè les paraules individuals no tenen significat independent, solament tenen un significat abstret de les expressions en què apareixen, de la seva contextualització, de manera que s'ha de tenir present que el significat d'una expressió depèn de l'ordre de les paraules i de la manera com aquestes estiguin connectades);²³ i, finalment, s'examinarà la utilització correcta del llenguatge normatiu per a la consecució de finalitats o objectius.

IV. LLENGUATGE JURÍDIC I LLENGUATGE ORDINARI

No hi cap dubte que el llenguatge legal és part del llenguatge ordinari,²⁴ amb el qual s'expressa la legislació de què es tracta; és el resultat de

20. Cfr. ALCHOURRÓN, C.E., i BULYGIN, E., *Norma jurídica, cit.*, pàg. 141.

21. Cfr. SAINZ MORENO, F., «Técnica normativa: visión unitaria de una materia plural», a *La técnica legislativa a debate*, Tecnos, Madrid, 1994, pàg. 43.

22. Això és així perquè la semiòtica (o ciència que estudia els signes) es divideix en tres parts: la pragmàtica, que considera les relacions entre els signes i els seus intèrprets o usuaris; la sintaxi, que estudia exclusivament les relacions dels signes entre ells; i la semàntica, que s'ocupa de les relacions entre els signes i els objectes denotats per ells.

La semàntica estudia les relacions dels signes amb allò que constitueix la seva interpretació, encara que al marge dels contextos específics en que els signes són usats pels parlants. Aquests aspectes contextuats relatiu a l'ús dels signes són, en canvi, l'objectiu d'estudi de la pragmàtica. Cfr. MORRIS, Ch., *Fundamentos de la teoría de los signos*, Universidad Nacional de México, 1958, secc. 3.

23. Cfr. ROSS, A., *Sobre el derecho y la justicia*, Editorial Universitaria de Buenos Aires, 1994, pàg. 110 y 119.

24. J. WRÓBLEWSKI utilitza l'expressió «natural» per qualificar aquest tipus de llen-

l'activitat del legislador que formula els textos dels actes normatius. Fins i tot s'afirma que, en realitat, el llenguatge del dret d'una comunitat no és més que un subconjunt del llenguatge natural d'aquesta comunitat.²⁵ No és un llenguatge artificial o simbòlic (com el de les matemàtiques o la lògica) i per aquest motiu no pot ser exacte.²⁶ Però, malgrat això, no el podem deixar de banda, ja que pot resultar útil al dret. Un exemple el trobem en el cas de la informàtica jurídica, disciplina relativament recent però que va incrementant la seva importància de manera progressiva.

En el pla de la tècnica legislativa, la informàtica jurídica pot contribuir a la normalització del llenguatge legal en possibilitar el control de la unicitat, la precisió i la claredat formals de les expressions normatives.²⁷ S'ha de tenir present que un ideal en la futura redacció de normes jurídiques pot consistir en l'adequació entre un perfecte ús de la llengua i la claredat dels elements utilitzats suficientment significatius com per poder ser emprats com a identificadors a efectes informàtics.²⁸

Malgrat aquesta íntima connexió entre ambdós, el llenguatge jurídic és, en relació amb el comú, un llenguatge especialitzat com un llenguatge natural tecnificat. És cert que es basa en el llenguatge ordinari (els termes amb els quals s'expressen les normes tenen el fonament semàntic i sintàctic en el llenguatge comú), però també ho és el fet que posseeix determinades

guatge, diferenciant-lo així del llenguatge legal, que presenta elements artificials, encara que tampoc no arriba a ser un llenguatge artificial en sentit estricte, ja que els elements semàntics del llenguatge natural no són eliminats totalment per ell. *Vid.* «Les langages juridiques: une typologie», a *Droit et Société. Revue internationale de théorie du droit et de sociologie juridique*, núm. 28, 1988, pàg. 15-16.

25. *Cfr.* MORESO, J. J., «Lenguaje jurídico», a diversos autors, *El derecho y la justicia*, *cit.*, pàg. 108.

26. No obstant això, existeixen intents de construir un llenguatge artificial per les normes jurídiques; aquest és el cas d'alguns aspectes de la lògica deòntica. Sobre aquesta qüestió es pot veure MORESO, J. J., *ibid.*, pàg. 11.

27. Així ho afirma PÉREZ LUÑO, A. E., *La seguridad jurídica*, Ariel, Barcelona, 1991, pàg. 47.

28. Els principals defectes de la redacció actual de les lleis, quant a la seva recerca informàtica, es poden concretar en els punts següents: omissió de paraules, termes o nocions que solament apareixen implícits en el text legal; la utilització de paraules polisèmiques, sense especificar el seu veritable sentit; les referències genèriques a d'altres preceptes legals i les derogacions tàcites. *Cfr.* LÓPEZ-MUÑOZ GOÑI, M., «La redacción de las normas en función de su aplicación informática», a *Documentación Administrativa*, núm. 199, 1983, pàg. 429-438.

Sobre els problemes de l'ús de la informàtica en la redacció de textos normatius, vegeu també MUÑOZ DE MENDIZÁBAL, B. i LÓPEZ-MUÑOZ GOÑI, M., «Un módulo lingüístico para la búsqueda informática del lenguaje natural», a *Documentación Administrativa*, núm. 199, 1983, pàg. 367-380.

característiques pròpies que fan possible caracteritzar-lo com a llenguatge tecnificat. En aquest sentit, el llenguatge legislatiu també inclou una terminologia pròpia, específicament jurídica.²⁹ Respecte a la relació entre ambdós llenguatges, Wróblewski afirma que el llenguatge legal no té peculiaritats sintàctiques, però sí alguns caràcters semàntics a causa de la influència del legislador en formar els significats d'alguns dels termes que utilitza. També considera que es donen peculiaritats pragmàtiques en aquest llenguatge, ja que s'utilitza majoritàriament en el discurs legal i no en la comunicació diària.³⁰

L'ús de termes del llenguatge ordinari com a base o sosteniment fonamental del llenguatge legislatiu es justifica pel fet que si els ciutadans estan subjectes a l'ordenament jurídic i la ignorància de les lleis no excusa del seu compliment, cada norma ha d'estar redactada en un llenguatge que els seus destinataris puguin entendre. Per això el llenguatge jurídic necessita assumir el valor comunicatiu del llenguatge ordinari.³¹ Les normes i, en general, qualsevol producció textual que es proposa intencionadament la tasca d'optimitzar un text amb l'objectiu d'aconseguir una major comprensibilitat, han de tenir present la base de coneixements que presumiblement tindrà el receptor, desitjar d'una manera més conscient i reflexiva que com

29. A mesura que les lleis aborden matèries més complexes i especialitzades, cal recórrer a un llenguatge tècnic; de manera que el dret ha anat elaborant la seva pròpia terminologia especialitzada, la qual és menys intel·ligible per al ciutadà que el llenguatge comú o ordinari. Cfr. ITURRALDE SESMA, V., «Cuestiones de técnica legislativa», a *Revista Vasca de Administración Pública*, núm. 24 de 1989, pàg. 226; de la mateixa autora, *Lenguaje legal y sistema jurídico: cuestiones relativas a la aplicación de la ley*, cit., pàg. 31.

30. Cfr. WRÓBLEWSKI, J., *Constitución y teoría general de la interpretación jurídica*, traducció d'Arantxa Azurza, Cuadernos Civitas, Madrid, 1985, pàg. 41.

31. De manera que la racionalitat comunicativa imposa la supressió tant d'expressions inapropiades (humiliants, discriminatòries, etcètera), com d'expressions impròpies en el llenguatge jurídic (gramaticalment incorrectes). Cfr. PRIETO DE PEDRO, J., *Lenguas, lenguaje y derecho*, Civitas, Madrid, 1991, pàg. 106.

La llei es manifesta amb un llenguatge i aquest ha de comunicar al destinatari un missatge clar. Una llei serà racional des del punt de vista lingüístic quan en oferir un missatge comunica al destinatari el que pretén. Cfr. ATIENZA, M., *Contribución a una teoría de la legislación*, Civitas, Madrid, 1997, pàg. 28-32; en el mateix sentit, vid. CALSAMIGLIA, A., «¿Debe ser la moral el único criterio para legislar?», a *Doxa, Cuadernos de Filosofía del Derecho*, núm. 13, pàg. 169.

Es tractarà de conjugar els criteris d'una racionalitat pràctica de l'activitat legislativa (en la qual els criteris directors són la facticitat, la utilitat, l'especialitat i l'adequació a la realitat, davant d'un model de racionalitat formal), la millora de la qualitat de les lleis i el màxim grau de comprensió de les normes per part dels destinataris, ja siguin professionals del dret o ciutadans llecs. Cfr. RUIZ SANZ, M., «De la ciencia de la legislación hacia la técnica legislativa», a *Anuario de Filosofía del Derecho*, XIV, 1997, pàg. 637-650.

succeeix habitualment, i han de dirigir-hi les formulacions escollides.³² Per tant, les normes s'han de redactar utilitzant el sentit propi de les paraules en el llenguatge comú, més accessible a la comprensió dels ciutadans,³³ de manera que la funció social del dret es veuria avui seriosament compromesa si les normes fossin formulades de manera que solament un grup molt petit «d'iniciats» pogués comprendre-les. A més, perquè la llei sigui expressió de la voluntat popular en un estat democràtic, ha d'ésser expressada en la forma més intel·ligible per a tothom, de manera que per poder ser obeïda la norma ha de poder ser entesa.³⁴

Però, no obstant això, no s'ha d'oblidar que la preocupació per temes relacionats amb el llenguatge legislatiu no és nova, ja que el llenguatge jurídic resulta de vital importància des del moment en què la legislació es basa en lleis escrites i decau el predomini dels costums de l'Edat Mitjana. Es pot assenyalar que Beccaria³⁵ ja considerava que la llei havia de ser única, senzilla, redactada en forma concloent i fàcil d'entendre, i que no hi havia cosa més perillosa que aquell axioma comú que és necessari consultar l'esperit de la llei; o que Bentham³⁶ afirmava que tot el que es diu dret no escrit és una llei que governa sense existir, que els simples ciutadans no poden conèixer, perquè les lleis escrites són l'expressió d'una voluntat positiva, que qui ha de fer-

32. Cfr. BUSSE, D., «La comprensibilitat de les lleis: un problema des del punt de vista lingüístic». Trad. de T. Guilleumas, a *Revista de Llengua i Dret*, núm. 22, desembre de 1994, pàg. 9.

33. SAINZ MORENO considera que així es desprèn de l'article 3 del Codi civil, de la redacció del qual es dedueix el principi d'intel·ligibilitat de les normes quan es diu que «*las normas se interpretarán según el sentido propio de sus palabras, en relación con el contexto, los antecedentes históricos y legislativos, y la realidad social del tiempo en que han de ser aplicadas, atendiendo fundamentalmente al espíritu y finalidad de aquéllas*». Cfr. SAINZ MORENO, F., «La tècnica normativa: el seu significat dins el context autonòmic», a *Tècnica normativa: el procediment intern d'elaboració de les normes*, Generalitat de Catalunya, Departament de Governació, Comitè Assessor per a l'Estudi de l'Organització de l'Administració, Barcelona, 1991, pàg. 26.

34. La creixent insatisfacció dels ciutadans davant la «inflació» legislativa o l'obscuritat de les normes i la inseguretats que la seva defectuosa redacció provoca, obliga la doctrina —i els propis legisladors— a estudiar l'eficàcia d'altres tècniques no normatives de control i de canvi social més eficaçes i a articular procediments de redacció més respectuosos amb els drets dels ciutadans. Cfr. ZAPATERO, V., «De la jurisprudència a la legislació», a *Doxa, Cuadernos de Filosofía del Derecho*, 15-16-1994, pàg. 773. Vegeu també, del mateix autor, «Producció de normes», a diversos autors, *El derecho y la justicia*, cit., pàg. 161-186.

35. Cfr. BECCARIA, C., *De los delitos y de las penas* (1764), Alianza Editorial, Madrid, 1993, pàg. 76.

36. Cfr. BENTHAM, J., *Tratados de legislación civil y penal* (1802). Traducció de R. Salas de l'edició francesa d'E. Dumont, Ed. Nacional, Madrid, 1981, pàg. 576.

ne la regla de la seva conducta, l'ha de conèixer amb anticipació; d'aquesta manera Bentham relacionava la publicació de la llei amb el coneixement per part dels seus destinataris, la qual cosa comporta la certesa en el dret.³⁷ Per la seva banda, Ihering³⁸ relacionava la claredat en la redacció de la norma amb la facilitat que comportava per a l'aplicació de les normes generals a cada cas concret, de manera que preconitzava que s'havia d'intentar que les lleis fossin clares, precises i detallades, ja que, com més complex i obscur sigui un dret, de tal manera que en dificulti la comprensió a qui ha d'aplicar-lo, més defectuosa serà la seva aplicació.

Un llenguatge legislatiu intel·ligible serà, per tant, la base per respectar el principi de seguretat jurídica; principi que es configura com un dels pilars bàsics de l'Estat de dret i que es concreta, tal com assenyalava Pérez Luño,³⁹ en exigències objectives de correcció estructural (formulació adequada de les normes de l'ordenament jurídic) i correcció funcional (compliment del dret pels seus destinataris i especialment pels òrgans de la seva aplicació). Juntament amb aquesta dimensió objectiva, la seguretat jurídica es presenta, en la seva accepció subjectiva —encarnada per la certesa del dret— com la projecció en les situacions personals de les garanties estructurals i funcionals de la seguretat objectiva; per això es requereix la possibilitat del coneixement del dret per mitjà de la seva publicitat.

V. ELS TERMES DEL LLENGUATGE JURÍDIC

Partint de les paraules que componen la norma, els termes del llenguatge legislatiu es poden classificar en termes del llenguatge ordinari, termes pertanyents a una determinada ciència o tècnica i termes tecnicojurídics.⁴⁰

37. De la importància de la publicitat de la llei com a garantia del principi de seguretat jurídica i de la seva influència en la codificació, també es va ocupar, entre d'altres, Kant. Sobre aquestes qüestions, vegeu DE LUCAS, J., «Anotaciones sobre el principio kantiano de publicidad», a *Dianoia*, núm. 1, 1987, pàg. 131-148, i «Sobre la ley como instrumento de certeza en la Revolución de 1789. El modelo del Code Napoleón», a *Anuario de Filosofía del Derecho*, vi, 1989, pàg. 129-134.

38. Cfr. IHERING, R., «Teoría de la técnica legislativa» (1858), a CASANOVAS, P. i MORESO, J. J. (editors), *El ámbito de lo jurídico. Lecturas de pensamiento jurídico contemporáneo*, Crítica, Barcelona, 1994, pàg. 62-65.

39. Cfr. PÉREZ LUÑO, A. E., *La seguridad jurídica*, cit., pàg. 21-27.

40. Es recull en aquest apartat la tripartició efectuada per ITURRALDE SESMA, que a la vegada es basa en la divisió efectuada per GÉNY, qui, a *Science et technique du droit privé po-*

Són termes del llenguatge ordinari aquells propis de la llengua en què la llei és formulada i que es troben en la comunicació diària. Les normes jurídiques, que obliguen, prohibeixen o autoritzen determinats comportaments, es componen de paraules que tenen les característiques pròpies del llenguatge ordinari. Això és així perquè es busca el seu major grau de comprensió.

Són termes tècnics els propis d'una determinada ciència o tècnica i que normalment estan al marge del llenguatge ordinari. La terminologia tècnica de les normes no solament és de procedència jurídica, sinó també de sectors tecnificats i especialitzats de la realitat social amb vocabularis propis. Irronpeixen així en el llenguatge legislatiu terminologies científiques i econòmiques, i les lleis s'adapten al lèxic particular de la matèria regulada. L'ús d'aquests tecnicismes no jurídics en el llenguatge legal pot portar a la manca de claredat; no obstant això, la realitat és que el lèxic tècnic no jurídic es manifesta en les normes segons la regla següent: com més especialitzat és el contingut de la norma, més determinat i especialitzat es va fent, i el mateix succeeix amb el cercle de destinataris immediats.⁴¹ Això no significa, però, negar el caràcter general de la norma jurídica. És evident que la regulació legal, encara que sigui especialitzada, va destinada a tots els ciutadans, però també és evident que la seva eficàcia real es desplega sobre els professionals o experts en la matèria regulada en la norma en qüestió. D'aquesta manera, la intel·ligibilitat de les normes rau no tant en el fet que puguin ser compreses d'immediat per tots els ciutadans, com en el fet que no puguin ser-ho, a causa de la seva deficient redacció, per aquells que en són els destinataris més directes.

I, per últim, són termes tecnicojurídics els que, malgrat formar part de l'ús ordinari del llenguatge, la seva connexió amb el dret fa que, o bé conservin solament una de les diverses accepcions que tenen en el llenguatge ordinari, o bé adoptin un sentit més restringit i precís.

sitif, vol. II, Sirey, 1915, pàg. 466-468, distingia entre nocions preses de la vida corrent, nocions extretes de disciplines de la vida social (principalment morals, econòmiques o polítiques) i nocions específicament jurídiques. Així mateix, *vid. ITURRALDE SESMA, V., Lenguaje legal y sistema jurídico: cuestiones relativas a la aplicación de la ley, cit.*, pàg. 44-45.

41. Cfr. PRIETO DE PEDRO, J., «Los vicios del lenguaje legal. Propuestas de estilo», a *La calidad de las leyes*, Parlament Basc, Vitòria-Gasteiz, 1989, pàg. 143.

VI. CLAREDAT LINGÜÍSTICA DE LA NORMA: PROBLEMES SINTÀCTICS, SEMÀNTICS I PRAGMÀTICS

Es critica la falta de qualitat del llenguatge legal i s'afirma que aquest és obscur, imprecís i gramaticalment incorrecte. Les tres característiques que han de presidir un bon llenguatge legal són la claredat, la precisió i la correcció lingüística.⁴²

La claredat i la precisió en l'ús del llenguatge són necessàries per garantir el principi de seguretat jurídica i la certesa del dret. Per densa que sigui la matèria i complexa la tècnica jurídica, el redactor del text legal s'ha d'orientar vers el principi d'intelligibilitat de les normes. Ara bé, l'interès per fer comprensible la norma pot, en algun cas, perjudicar-ne la precisió i amenaçar, també, el principi de seguretat jurídica.⁴³ S'han de conciliar ambdues exigències; així, encara que la intelligibilitat ha de ser prioritària per sobre la seguretat, i un cert marge d'indeterminació afavoreix l'ajustament temporal de les normes a la realitat social, cal aturar no l'ús ponderat sinó l'abús de conceptes jurídics indeterminats i el recurs a l'ambigüitat en la redacció de les normes, que tant abunda en el nostre dret.⁴⁴

El legislador en un estat social i democràtic de dret, on conflueixen diverses forces polítiques i socials, recorre freqüentment als conceptes jurídics indeterminats per tal de prendre decisions legislatives que siguin conformes amb la majoria política i trasllada en aquests casos l'última decisió sobre el contingut de la norma als jutges i als tribunals, que són els qui hauran de delimitar aquests conceptes. Així, es desplaça la responsabilitat legislativa a la decisió jurisprudencial i s'afecta greument el principi de seguretat jurídica (perquè els ciutadans a qui va dirigida la norma en qüestió no tenen possibilitat de conèixer amb exactitud quin és el seu contingut un cop aquesta ha estat aprovada).

Per tal d'assolir la claredat lingüística de les normes, cal investigar els defectes que pateixen, partint de la premissa que qualsevol llenguatge i qualsevol text lingüístic pot ser investigat des de tres dimensions:⁴⁵

42. *Ibid.*, pàg. 128.

43. Per això, tal com afirma ITURRALDE SESMA, si s'aborda una matèria complexa en termes simples es corre el risc de provocar ambigüitats significatives, que precisament és el que es tracta d'evitar. *Vid.* «Cuestiones de técnica legislativa», *cit.*, pàg. 226.

44. *Cfr.* PRIETO DE PEDRO, J., *Lenguas, lenguaje y derecho*, *cit.*, pàg. 134.

45. Segons el punt de vista que predomini, s'obté una relació distinta entre normes i llenguatge i, fins i tot, diverses concepcions de les normes: inscripcionalista (si preval el punt de vista sintàctic), hilètica (quan preval el sentit semàntic de les normes) i expressiva

- la sintàctica, que estudia l'estructura i relacions entre els símbols. Aquesta part de la investigació s'ocupa únicament de les relacions dels signes lingüístics,
- la semàntica, que estudia la relació entre els símbols i el seu significat, del llenguatge amb la realitat. Aquí ens hem de preguntar sobre quin significat té una expressió lingüística; i, finalment,
- la pragmàtica, que estudia la relació entre els símbols i l'ús que se'n fa; és a dir, les disposicions sobre la finalitat per la qual un text pot ser utilitzat i com ha d'ésser creat per tal d'assolir aquesta finalitat.

Aquests tres aspectes de la investigació d'un llenguatge es troben interrelacionats de la manera següent: la pragmàtica pressuposa la sintaxi i la semàntica; i la semàntica pressuposa la sintaxi.

1. *Problemes sintàctics del llenguatge ordinari*

Una investigació des del punt de vista de la sintaxi s'ha d'ocupar de l'aspecte lingüísticoformal de les normes jurídiques, la qual cosa significa prescindir del significat dels conceptes jurídics i que el llenguatge jurídic sigui considerat solament com un signe lingüístic. La classificació d'aquests signes i l'establiment de les seves relacions recíproques són l'objecte de la sintaxi.

La sintaxi del llenguatge jurídic no és gaire diferent de la d'altres tipus de textos, però té les seves peculiaritats i requereix un control estricte, especialment pel que fa als temps verbals, al manteniment de la concordança i a la vigilància de certs aspectes, com la nominalització o l'ús de la veu passiva, perquè es mantingui en la correcta mesura que fa que el text jurídic si-

(quan allò més important és la funció pragmàtica de la norma). *Cfr.* MORESO, J. J., «Lenguaje jurídico», *cit.*, pàg. 105-107.

També cal apuntar aquí que va ser Carnap qui va afirmar que si en investigar una llengua fem referència explícita als parlants d'aquella llengua, als seus usuaris, aquesta investigació pertanyerà al domini de l'anàlisi pragmàtica d'aquella llengua. Si pel motiu que sigui es fa abstracció dels parlants, de les seves creences i els seus interessos, i s'examinen tan sols les relacions que tenen les expressions d'aquella llengua amb les seves extensions o intencions, la investigació pertanyerà a la semàntica. I si fem, fins i tot, abstracció d'aquestes relacions, i ens circumscriuim a l'estudi dels nexes que mantenen entre sí els signes de la llengua, l'estudi serà de naturalesa sintàctica. Així ho afirma a *Introduction to Semantics*, i ho recullen ACERO, J. J., BUSTOS, E. i QUESADA, D., a *Introducción a la filosofía del lenguaje*, Càtedra, Madrid, 1982, pàg. 177.

Sobre les dimensions del llenguatge es pot veure també SCHREIBER, R., *Lógica del derecho*, traducció d'E. Garzón Valdés, Fontamara, Mèxic, 1992, pàg. 22-23.

gui clar, entenedor i explícit.⁴⁶ Per això s'ha de defensar un estil més simple i de frases curtes, amb abundància de punts i seguits i a part, que permeten l'estructura lògica i la comprensió de manera més fàcil.⁴⁷

Els problemes del mal ús de la llengua que es plantegen en aquest àmbit es poden agrupar en tres causes d'ambigüitat sintàctica.⁴⁸

a) La derivada de la presència de termes modificadors, és a dir, de paraules que necessiten el contingut d'altres paraules, com poden ser les clàusules «excepte si», «sempre que», etcètera.

b) La provinent de la doble significació dels termes *o* i *i*,⁴⁹ com també les que deriven de les frases adjetivals amb la clàusula de relatiu «que» i dels pronoms demostratius i relatius *això*, *allò*, *el seu*, etcètera.

c) La derivada dels signes de puntuació. Per exemple, el mal ús específicatiu o explicatiu de les comes en els textos legislatius pot alterar la delimitació del subjecte obligat, del supòsit de fet de la norma o del contingut de l'obligació.

La base per elaborar unes pautes de llenguatge legislatiu que estigui en consonància amb el principi de seguretat jurídica ha de consistir en una sintaxi correcta, perquè si falla la sintaxi (les connexions i l'estructura de les paraules emprades en l'oració) no es pot comprendre el significat dels termes emprats en la norma (la semàntica) i per tant aquesta no podrà complir les finalitats o els objectius per als quals fou dictada (pragmàtica).

46. Cfr. CAMPS I GIRALT, O., «Aspectes sintàctics», a GRETEL, *La redacció de les lleis*, cit., pàg. 51.

47. Cfr. BAYO DELGADO, J., «La formación básica del ciudadano y el mundo del derecho. Crítica lingüística del lenguaje judicial», a *Revista de Llengua i Dret*, núm. 25, juliol de 1996, pàg. 62.

48. Vid. ROSS, A., *Sobre el derecho y la justicia*, cit., pàg. 119-122; ITURRALDE SESMA, V., *Lenguaje legal y sistema jurídico. Cuestiones relativas a la aplicación de la ley*, cit., pàg. 62-67; així com PRIETO DE PEDRO, J., «Los vicios del lenguaje legal. Propuestas de estilo», cit., pàg. 137.

49. La utilització de *i* en el llenguatge legislatiu no és unívoca; pot expressar l'operació de conjunció o la de tot o res. Els textos legals recorren a aquest terme indistintament en un sentit o l'altre. En el primer sentit, la conseqüència jurídica es produeix en relació amb cada un dels arguments de «i», i, per tant, pot donar-se igualment per separat; en canvi, en el segon sentit únicament es dona la conseqüència jurídica si ambdós arguments es produeixen al mateix temps.

Una situació similar es dona amb l'ús de la connectiva *o*, que és ambigua, ja que a vegades es pot interpretar amb la funció de disjunció excloent (de manera que l'enunciat és vertader solament si es dona una de les alternatives que menciona, però no la resta), o amb el significat d'una disjunció incloent (de manera que l'enunciat és vertader tant si es donen algunes de les alternatives, com si es donen totes elles).

2. Problemes semàntics del llenguatge jurídic

La investigació des del punt de vista de la semàntica de la norma jurídica ha d'aclarir la relació de les expressions del llenguatge jurídic amb la realitat.

La formulació de les normes utilitzant el llenguatge ordinari fa que l'expressió legislativa es trobi limitada pels defectes que aquest pateix, en concret, per la vaguetat i l'ambigüitat dels termes.

En primer lloc, s'ha d'apuntar que el significat d'un concepte es determina establint-ne la intenció i l'extensió. Les paraules tenen un significat denotatiu o extensió (el conjunt d'objectes als quals s'aplica la paraula, és a dir, el seu camp de referència) i un significat connotatiu o intenció (les propietats en virtut de les quals apliquem a aquells objectes una mateixa paraula, les que la caracteritzen).⁵⁰

La vaguetat consisteix en el fet que és possible que la intenció i/o l'extensió dels conceptes no estigui ben determinada. Afirmar que un terme és vague significa que hi ha casos en què la seva aplicació és dubtosa. La proposició expressada per una oració pot ser vaga a causa de la imprecisió del significat d'algunes de les paraules que en formen part.

En qualsevol terme vague es poden distingir tres zones: una zona de claredat, constituïda pels fets denotats amb certesa pel terme, en què la seva aplicació no ofereix dubtes; un nucli d'obscurat, format pels fets respecte dels quals no se sap amb seguretat si la paraula no s'aplica; i una «zona de penombra», que cobreix aquells casos respecte dels quals la seva aplicació és dubtosa.⁵¹

També es poden apuntar aquí els problemes originats per la denominada «textura oberta del llenguatge», que constitueix un vici potencial que afecta el llenguatge ordinari, i que significa que tots els termes genèrics són potencialment vagues pel fet que, en el futur ús que se'n faci, poden presentar circumstàncies no tingudes en compte a l'hora d'elaborar-se aquell concepte. Els legisladors no poden tenir coneixement de totes les possibles combinacions de circumstàncies que el futur pot deparar a la societat; això significa, segons afirma Hart,⁵² que totes les regles jurídiques són obertes;

50. Cfr. CARRIÓ, G. R., *Notas sobre derecho y lenguaje*, cit., pàg. 28.

51. Cfr. HART, H. L. A., *El concepto de derecho*, traducció de Genaro R. Carrió, Abeledo-Perrot, Buenos Aires, 2a edició, 1963, pàg. 152-153.

52. Cfr. HART, H. L. A., «El cielo de los conceptos de Ihering y la jurisprudencia analítica moderna», a CASANOVAS, P. i MORESO, J. J. (editors), *El ámbito de lo jurídico. Lecturas de pensamiento jurídico contemporáneo*, cit., pàg. 114.

que quan sorgeix un cas no previst s'ha de prendre una decisió nova i, en fer-ho, es reelaboren els conceptes jurídics, adaptant-los a finalitats socialment desitjables, obrint camí a la decisió judicial, que serà la que haurà de resoldre en primer terme el cas que se li planteja i sobre el qual no hi ha legislació, i esperant que el legislador dicti una nova norma sobre la matèria en qüestió.

Un segon problema que cal tenir en compte en l'ús de les paraules és el de la seva ambigüïtat. Una expressió lingüística és ambigua si, i solament si, té diversos significats. Pot ocórrer que alguna de les paraules que integren l'oració tingui més d'un significat (ambigüïtat semàntica);⁵³ o que l'oració sigui equívoca en la seva estructura fraseològica, en la construcció gramatical de les oracions (ambigüïtat sintàctica).⁵⁴ A la vegada, l'ambigüïtat pot donar-se quan l'expressió lingüística té diversos sentits al marge de qualsevol context, però disposa d'un significat únic quan és situada en un context determinat (ambigüïtat extracontextual), o quan l'expressió és ambigua per disposar de diversos significats en un context determinat (ambigüïtat contextual).⁵⁵

3. Problemes pragmàtics del llenguatge jurídic

Austin va assenyalar que entre les moltes i diverses funcions que el llenguatge presenta, n'hi ha una que és molt important per al dret: quan l'emissió d'unes paraules serveix per transformar la situació social preexistent. Així, les paraules no s'utilitzen per descriure el món, sinó per produir determinats canvis,⁵⁶ és a dir, quan es realitzen actes perlocutius (*perfo-*

53. L'ambigüïtat semàntica consisteix en el fet que una mateixa forma fonètica pot estar associada a diversos significats. També és dóna lloc a ambigüïtats equívokes quan una expressió té un significat vulgar relacionat amb el seu ús científic, però diferent d'ell. L'ambigüïtat semàntica s'origina moltes vegades en un ús metafòric de la paraula, però que amb el temps va creant un significat independent de l'original. Cfr. NINO, C. S., *Introducción al análisis del derecho*, cit., pàg. 261.

54. L'ambigüïtat sintàctica pot provenir de l'ordre de les paraules i de la manera com estiguin connectades en l'estructura de l'oració, així com de l'ús de constants lògiques fora del llenguatge lògic.

55. Cfr. MORESO, J. J., «Lenguaje jurídico», cit., pàg. 110.

56. Així ho afirma en *Cómo hacer cosas con palabras*, cit.; afirmació que també recull HART, H. L. A., a «El cielo de los conceptos de Ihering y la jurisprudencia analítica moderna», cit., pàg. 119.

Per la seva banda, MORRIS va considerar que la pragmàtica tracta de l'origen, els usos i els efectes dels signes dins de la conducta en què es fan presents. Cfr. MORRIS, Ch., *Signos, lenguaje y conducta*, Losada, Buenos Aires, 1962, cap. 8, secc. 1.

mances).⁵⁷ Aquest és el sentit de la funció pragmàtica del llenguatge, és a dir, intentar determinar, acudint a les intencions del subjecte emissor, allò que aquest vol dir en una ocasió concreta mitjançant les seves paraules; per explicar, sobre aquesta base, tant el significat permanent de les expressions, com el significat aplicat que aquestes posseeixen en ser utilitzades. D'aquesta manera la intenció comunicativa de l'emissor de la norma queda col·locada com el punt de referència més important en la recerca del seu significat.

Les normes jurídiques es construeixen tenint en compte l'adequació dels resultats. Però en aquest sentit no es pot assolir l'exactitud, ja que les circumstàncies fàctiques i les opinions socials són canviant; per aquesta raó, en les normes jurídiques sempre hi ha, a més d'una part formal, un component pragmàtic que permet al jurista, amb l'ajuda del sentit comú, arribar a un resultat *adequat*.⁵⁸

Per tant, l'activitat dels juristes ha d'anar més enllà dels procediments usuals de la sintaxi i de la semàntica. Això és així en virtut del treball efectuat pels juristes en elaborar i aplicar el dret, quan es troben davant el problema d'obtenir resultats «adequats» sobre la base de les normes; però allò que és adequat es determina, en part, amb independència de les normes, conforme a les circumstàncies fàctiques concretes, i per tant amb l'argumentació i interpretació normativa; això és, des d'un punt de vista pragmàtic, el contingut d'una norma està condicionat per la seva finalitat.

La pragmàtica està rebent en aquests moments un extraordinari grau d'atenció. Fins i tot hi ha qui assegura que el camp de la pragmàtica és en l'actualitat el més important i rellevant per a la filosofia en els estudis lingüístics,⁵⁹ ja que la pragmàtica, involucrada en l'estudi del llenguatge posat en ús, és la part de la lingüística directament rellevant per a l'estudi de la

57. Austin considerava que els actes perlocutius són aquells en què es dona la presència de verbs realitzatius (*performative verbs*) explícits en la descripció dels actes lingüístics corresponents. Els verbs realitzatius explícits són una espècie de verbs que, quan s'empren en primera persona del singular, més que descriure el tipus d'acció associada amb el verb, permeten portar a terme justament aquesta acció. Cfr. AUSTIN, J. L., *Cómo hacer cosas con palabras*, cit.

Per la seva banda, CHOMSKY distingeix entre competència (*competence*) i actuació (*performance*) en la seva teoria del llenguatge; i defineix l'actuació com l'ús real del llenguatge en situacions concretes i la competència com allò que fa possible l'actuació o comportament lingüístic i que es manifesta en aquest. Cfr. CHOMSKY, N., *Aspectos de la teoría de la sintaxis*, Aguilar, Madrid, 1970, cap. 1, secc. 1.

58. Cfr. FIEDLER, H., *Derecho, lógica, matemática*, traducció d'E. Bulygin i E. Garzón Valdés, Fontamara, Mèxic, 1992, pàg. 11-12.

59. Vid. ACERO, J. J., BUSTOS, E. i QUESADA, D., *Introducción a la filosofía del lenguaje*, cit., pàg. 269.

comunicació. Però, no obstant això, sembla que la «finalitat natural» de la formulació de les regles jurídiques és que es pugui operar amb elles sintàcticament i semànticament de manera satisfactòria, sense haver de recórrer gaire a la pragmàtica.⁶⁰

En resum, en la investigació sobre l'estructura i la funció del llenguatge jurídic s'haurien d'estudiar els elements constitutius i les relacions d'aquests entre ells. En la investigació sobre l'aplicació del llenguatge jurídic, objecte de la pragmàtica del dret, s'hauria d'investigar per a quines finalitats pot ser utilitzat el llenguatge i aclarir quina és la forma del dret corresponent als objectius jurídics.⁶¹

VII. PROBLEMES PROPIS DEL LLENGUATGE LEGISLATIU

Els defectes de qualitat del llenguatge legal no solament provenen de l'ambigüitat i la vaguetat de les paraules —defectes comuns al llenguatge ordinari—, sinó que a més el llenguatge legal presenta causes específiques d'indeterminació lingüística. Es tracta de problemes semàntics que poden provenir de la tècnica legislativa pròpia de cada ordenament jurídic, en la mesura en què aquests inclouen termes amb significats pròpiament jurídics; així com de problemes sintàctics que es deriven del mal ús de les estructures gramaticals pròpies del llenguatge ordinari; i també de problemes pragmàtics relacionats amb la dificultat de preveure quina pot ser la millor redacció de la norma per tal que faciliti que es puguin assolir, amb ella, els objectius que es proposa (un resultat adequat).

En primer lloc, em referiré a l'ús de tecnicismes en el llenguatge legal. Aquest llenguatge tècnic conté termes que, o bé són solament utilitzats en aquell àmbit i, per aquesta raó, apareixen rigorosament definits, o bé són termes usats en el llenguatge comú però utilitzats de tal manera que, en un àmbit especialitzat i en virtut de definicions, tenen un ús determinat, més rigorós i unívoc que el seu ús en el llenguatge comú.⁶² D'aquesta manera, el redactor de la norma ha de buscar un equilibri entre el tecnicisme necessari (que és garantia de la seva precisió) i el llenguatge ordinari (que és garantia de la seva comprensió); no ha d'incórrer en tecnicismes jurídics superflus i, si n'utilitza, ha d'ajudar-se de definicions per tal d'explicar el

60. Vid. FIEDLER, H., *Derecho, lógica, matemática*, cit., pàg. 17.

61. Cfr. SCHREIBER, R., *Lógica del derecho*, traducció d'E. Garzón Valdés, Fontamara, Mèxic, 1992, pàg. 26-27.

62. Cfr. MORESO, J. J., «Lenguaje jurídico», cit., pàg. 108.

lèxic utilitzat. Atès que resulta inevitable la utilització de termes tècnics en el llenguatge legal, un instrument que caldrà tenir present seran les definicions efectuades pel legislador en la mateixa norma, per tal d'afavorir la seva comprensibilitat.⁶³

Cal tenir present que la proporció de paraules utilitzades de forma exclusiva pel dret és molt migrada, ja que en la seva majoria es corresponen al lèxic comú, que el dret modula semànticament amb accepcions pròpies, de manera que la tecnicitat del llenguatge legal no el lliura d'existir en l'entramat del llenguatge ordinari.

A tot això es poden afegir els problemes de mala qualitat de les normes que es deriven de l'ús excessiu de majúscules; la utilització abusiva de sigles, neologismes i eufemismes; la no-sincronització o la utilització incorrecta dels temps verbals, emprant sovint el temps futur com si fos quelcom venidor i no present; les construccions artificioses, llargues i confuses dels paràgrafs o l'alteració capritxosa de l'ordre lògic dels sintagmes, entre d'altres.⁶⁴ Per aquest motiu, en els textos legals ha d'existir una preocupació per la selecció del contingut i de la forma lingüística amb què es presenta. Aquesta actitud de control de l'expressió aconsella i facilita la concisió.⁶⁵

63. La definició consistirà en una especificació del significat d'un terme o d'una expressió (seqüència ordenada i ben formada de termes). Cfr. MARTINO, A. A., *Le definizioni legislative*, Torí, Giappichelli, 1975, pàg. 22.

Per definició legislativa s'entén qualsevol enunciat que, formant part d'un text legislatiu, fixa el sentit dels termes emprats pel legislador.

No és possible parlar de definició legislativa com si es tractés d'una tècnica lingüística única i compacta, sinó que, ben al contrari, existeix una diversitat de tipus que Iturralde Sesma classifica de la manera següent: definició extensional, que és aquella mitjançant la qual s'enumera el conjunt d'objectes als quals es refereix el *definiendum*; definició per gènere i diferència específica, que és la definició per excel·lència i la més utilitzada, emprant en el *definiens* termes més generals i abstractes que els que es pretenen definir; definició operativa, que es dona quan el *definiens* indica les operacions experimentals que s'han de realitzar per decidir si el *definiendum* és aplicable o no en un determinat cas; definició connotativa, en la qual el *definiens* inclou totes les característiques necessàries del *definiendum*; definició per descripció empírica de l'objecte o situació qualificada; definició per causa de producció, que s'utilitza quan el legislador defineix un terme referint-se a l'origen, provenença o procés productiu d'aquest; i definició contextual, que té lloc per mitjà de la interrelació de més d'un enunciat. Cfr. ITURRALDE SESMA, V., *Lenguaje legal y sistema jurídico. Cuestiones relativas a la aplicación de la ley*, cit., pàg. 51-57. Vid., també, SPECTOR, H., «Definiciones», a diversos autors, *El derecho y la justicia*, cit., pàg. 285-291.

64. Qüestions a què fa referència PRIETO DE PEDRO, J., a «Los vicios del lenguaje legal: propuestas de estilo», cit., pàg. 130-134; així com GRETTEL, *La redacció de les lleis*, cit.

65. Cfr. DUARTE I MONTSERRAT, C., «Consideracions generals d'estil», cit., pàg. 18.

VIII. CONSIDERACIONS FINALS

La tècnica legislativa, de forma general, ha de facilitar la tasca del legislador a l'hora d'elaborar les lleis; pretén dotar de seguretat i previsibilitat la feina de l'interpret i aplicador del dret en el moment d'identificar la norma; i, a la vegada, atès que el dret es manifesta a través del llenguatge amb una pretensió de comprensibilitat i intel·ligibilitat, és imprescindible que les normes siguin enteses pels destinataris, que no són solament els operadors jurídics, sinó tots els ciutadans, ja que d'una altra manera es veuria seriosament perjudicat el principi de seguretat jurídica i el d'*ignorantia iuris non excusat*. D'aquí que el llenguatge legal sigui la base per iniciar una elaboració correcta de normes jurídiques, en el sentit de produir normes de qualitat, facilitant-ne d'aquesta manera la posterior interpretació i aplicació. Però és més, perquè la intel·ligibilitat pot ser un factor clau per incrementar l'acceptació de la norma per part dels que en seran els destinataris, ja que com més clarament estigui redactada la norma, més possibilitats tindrà de ser acceptada.

Per acabar, només voldria posar en relleu que els problemes d'interpretació i aplicació són en gran part conseqüència directa de la defectuosa redacció de les lleis i que caldrà, per tal de sistematitzar els ordenaments jurídics actuals —heterogenis i complexos—, canviar la mentalitat legislativa (en el sentit d'elaborar normes de qualitat) en molts aspectes, però sobretot en alguns dels que hem tingut ocasió d'analitzar en aquestes pàgines, i que per tal de millorar la qualitat del llenguatge jurídic caldrà no només observar quins són els seus defectes més característics, sinó també intentar establir uns criteris per tal d'evitar-los; per això s'han dictat algunes directrius de tècnica legislativa.⁶⁶

66. Les directrius de tècnica legislativa són «un conjunt de regles —normalment reglaments organitzatius interns— sobre aspectes de tècnica legislativa, és a dir, sobre aspectes formals o conceptuals que s'han de tenir en compte en l'elaboració de disposicions normatives. Vid. MARTÍN I CASALS, M., «La fixació de models lingüístics en les directrius de tècnica legislativa», a GRETEL, *La redacció de les lleis, cit.*, pàg. 172.

THE INFLUENCE OF THE STUDY
OF LEGISLATIVE LANGUAGE ON LEGAL
LANGUAGE

Ángeles GALIANA SAURA

The study of legislative language, a subspecialty of the science of legislation, is a consequence of the broadly shared awareness that the quality of language in laws has suffered because of the excessive volume of legislation and the accelerated speed with which it moves through the system. In this paper, the author sets out to study the causes of the dangerous and growing number of technical defects in the language of the law, and offers various proposals for improvement.

The study of legislative language tries to seek solutions to defects of quality in the development of laws; it therefore analyses the phases the legislative message goes through. This article focusses on the drafting of the language, since problems derived from poor language use have a serious effect on legal certainty.

The areas the author discusses after the introduction include subjects such as the difference between legislative language and the language of jurists, the relationships between laws and language, the close link between legal language and everyday language. Furthermore, the author establishes a classification of legal language terms and sets forth the objective of the study of legislative language: to achieve clarity of language in the law. In this regard, syntactic, semantic and pragmatic aspects of legal language are analysed.

The problems inherent in legislative

LA INCIDENCIA DE LA TÉCNICA
LEGISLATIVA EN EL LENGUAJE
JURÍDICO

Ángeles GALIANA SAURA

La técnica legislativa, rama especializada de la ciencia de la legislación, responde a la conciencia generalizada de la existencia de una degradación en los niveles de calidad de la producción normativa debido a la masificación y aceleración de la labor legislativa. Ante un aumento peligroso y creciente de los defectos técnicos en las normas jurídicas, la autora propone estudiar las causas y las posibles vías de mejora.

La técnica legislativa intenta buscar soluciones a los defectos de calidad en la producción normativa y, por eso, analiza las fases por las que transcurre el mensaje legislativo. En este artículo se pone de relieve la fase de la formulación lingüística, teniendo en cuenta que los problemas derivados de un lenguaje incorrecto inciden gravemente en la seguridad jurídica.

Tras la introducción, la autora trata, en distintos apartados, temas como la diferencia entre el lenguaje legislativo y el lenguaje de los juristas, las relaciones existentes entre las normas jurídicas y el lenguaje, y la estrecha conexión que hay entre el lenguaje jurídico y el ordinario. Además establece una clasificación de los términos del lenguaje jurídico y expone el objetivo de la técnica legislativa: conseguir la claridad lingüística de la norma. En este último punto, se analizan los problemas sintácticos, semánticos y pragmáticos del lenguaje jurídico.

Se presentan también los problemas

language are also mentioned. Defects of quality in legislative language do not only arise from defects shared with everyday language. They are also the result of specific causes that are unique to legislative language. The result is a legislative language which is vaguer and less precise.

The study of legislative language should facilitate the work of the legislator in the drafting of laws. It aims to inject certainty into the task of the party charged with interpreting and enforcing the law.

propios del lenguaje legislativo. Los defectos de calidad de éste no solamente provienen de los defectos comunes al lenguaje ordinario, sino que presenta causas específicas de indeterminación lingüística.

La técnica legislativa debe facilitar la labor del legislador al elaborar las leyes y pretende dotar de seguridad al trabajo del intérprete y aplicador del derecho.

